

MARKETING

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

№10-SON

9710 xalqaro daraja

№240874

ISSN: 3060-4621

2025-YIL, OKTABR

JURNALNING MAQSADI

Tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo'nalishlari, echimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

TEL: (97) 783-84-64

VEB-SAYT

www.marketingjournal.uz

ELEKTRON POCHTA:

info@marketingjournal.uz

TELEGRAM BOT:

[@marketingjournalbot](https://t.me/tidiumarketingjournal)

TELEGRAM KANAL:

<https://t.me/tidiumarketingjournal>

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbilarmon” MCHJ

JURNALNING ILMIYLIGI

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR

Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori;

Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU, “Marketing” kafedrasini mudiri;

Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., NamDTU, “Marketing” kafedrasini professori;

Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., TDIU “Marketing” kafedrasini professori;

Tursunov Boburjon Ortqimrayevich, i.f.d., prof., TDIU, Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasini mudiri, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi;

Zarova Elena Viktorovna, i.f.d., G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti professori, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi

Akramov Tohir Abdirahmonovich, i.f.d., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Samadov Asqarjon Mishomovich, i.f.n., TDIU, “Marketing” kafedrasini professori;

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;

Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., TDIU, “Marketing” kafedrasini dotsenti;

Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU, Departament boshlig'i;

Musheva Shoirazimovna, i.f.n., SamISI, “Marketing” kafedrasini professori;

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li, PhD., TDIU, “Marketing” kafedrasini dotsenti;

Djurabayev Otabek Djurabayevich, i.f.d., TDIU, “Innovatsion menejment” kafedrasini dotsenti;

Karimova Shirin Zoxid qizi, PhD, TDIU, “Axborot texnologiyalari” kafedrasini katta o'qituvchisi;

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbaevich, DSc., NamDTU, “Menejment” kafedrasini mudiri, dotsent;

Fayzullayev Javlonbek Sultonovich, DSc., TDIU, “Yashil iqtisodiyot” kafedrasini dotsenti;

Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich, DSc., TDIU, “Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik” kafedrasini professori;

Bobojonov Azizjon Babaxanovich, DSc, TDIU, “Raqamli iqtisodiyot” kafedrasini dotsenti

Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, DSc, prof., TDIU, “Savdo ishi” kafedrasini mudiri

Jumaev Olimjon Sadulloevich, DSc, Raqobat siyosati va iste'molchilar huquqlari tadqiqotlari markazi direktori;

Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich, PhD., TDIU, Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari fakulteti dekan muvini

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., Alfraganus universiteti O'quv ishlari bo'yicha prorektor;

Abduxayidov Abdumalik Maxkamovich, i.f.d., TDIU, “Turizm va servis” kafedrasini professori;

Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, TDIU, “Biznes boshqaruvi va logistika” kafedrasini professori

Tuychiyev Alisher Jurayevich, Alfraganus University “Iqtisodiyot” fakulteti dekani, professor;

Nazarova Ra'no Rustamovna, TDIU, “Yashil” iqtisodiyot kafedrasini mudiri, Iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Usmonov Bunyod Aktam o'g'li, PhD, TDIU, Moliyaviy tahlil kafedrasini v.b.dotsenti;

Dehqonov Burxon Rustamovich, PhD., TDIU, Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi bosh mutaxassisi;

Turobova Hulkar Rustamovna, PhD., BuxDU, Yashil iqtisodiyot va agrobiznes kafedrasini dotsenti;

Boltaev Umidjon Talant o'g'li, i.f.f.d., PhD., Toshkent arxitektura qurilish instituti “Iqtisodiyot va ko'chmas mulkni boshqarish” kafedrasini dotsenti;

Bayxonov Bahodirjon Tursunbayevich, i.f.n., DSc, NamDTU, “Menejment” kafedrasini dotsenti;

Pardayev Sherzod Xolmurodovich, i.f.f.d., PhD., TDIU, “Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes” kafedrasini dotsenti;

Beknazarov Behzod Baxtiyor o'g'li, PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali “Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes” kafedrasini dotsent v.b.

Elektron nashr 661 sahifa. E'lon qilishga 2025-yil 31-oktabrda ruxsat etildi

MUNDARIJA

MINTAQALAR RIVOJLANISHINING IMIJ YARATISHGA ASOSLAGAN NAZARIYALARI.....	7
Duschanov Alisher Sherzod o‘g‘li	
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В УСЛОВИЯХ ИЗМЕНЕНИЯ КЛИМАТА: СЕЗОННОСТЬ И МИНИМИЗАЦИЯ ЕГО НЕГАТИВНОГО ВЛИЯНИЯ	14
Муминов Нозим Гаффарович, Қодирзода Фазлиддин Садриддин, Гусейнов Хафиз Фехруз Оғлу, Хубони Сорбон	
О‘ЗBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA INVESTITSION PORTFELNI BOSHQARISHNING SAMARALI TIZIMINI JORIY ETISH.....	21
Madrimov Shuhrat Bahodir o‘g‘li	
О‘ZBEKISTONDA TERICHILIK SANOATINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	28
Kadirova Maraljan Matyakubovna	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA MARKETING FAOLIYATI NATIJADORLIGI VA UNI SAMARALI BOSHQARISH.....	38
Muminov Dilmurod To‘xtasinovich	
О‘ZBEKISTONDA ALKOGOL VA TAMAKI MAHSULOTLARI UCHUN AKSIZ SOLIG‘I BIRXILLASHTIRILGAN STAVKALARINING SANOAT KO‘RSATKICHLARIGA TA’SIRI	45
Pulatov Dilshod Xaqberdiyevich, Mamatkulov Salimjon Raxmonkulovich, Xujamuradov Abrorbek Ro‘zumurat o‘g‘li, Otabekov Otajon G‘ayrat o‘g‘li, Abdiyev Mansur Musurmonovich	
SANOAT INFRATUZILMASINING ASOSIY KOMPONENTLARI VA ULARNI BOSHQARISH HAMDA OPTIMALLASHTIRISH MEKANIZMLARI.....	51
Rasulov Jamshid Karimovich	
О‘ZBEKISTONDA BIG DATA VA SUN‘IY INTELLEKT (AI) YORDAMIDA TO‘QIMACHILIK KORXONALARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH	59
Rustambekov Djasur Askarovich	
THE ROLE OF AGRICULTURE IN THE ECONOMY OF OUR COUNTRY	66
Saurova Inobat Ikramovna, Kadirbergenova Shaydo Umirbekovna	
О‘ZBEKISTON QATTIQ CHIQINDILARNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA INNOVATSION MENEJMENT STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	73
Temirov Azizbek Voit o‘g‘li	
UZUMCHILIK SOHASIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLAR VA ULARNING TAHLILI	87
Tursunov To‘lqin Jo‘raqulovich	
TADBIRKORLIK FAOLIYATIDA INNOVATSION BOSHQARUV USULLARIDAN FOYDALANISH	98
Ubaydullayev Lutfulla Xabibullayevich	
KREATIV IQTISODIYOTNI VUJUDGA KELISHI VA RIVOJLANISHINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	104
Ismailov Azizbek Ruzimaxmatovich	
О‘ZBEKISTON HUDUDLARINING IJTIMOIIY-IQTISODIY TABAQALANISH DARAJASI TAHLIL QILISHNING USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH	111
Ibragimov Bahrom Bahodirovich	
IPAKCHILIK KORXONALARDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH JARAYONINI RIVOJLANTIRISH MODELLARINI ISHLAB CHIQISH.....	117
Aliyeva Nodiraxon Abdumalikovna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA IQTISODIY RESURLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	124
Alimov Muxammadbobur Ibragimjonovich	
ВНЕДРЕНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ «УМНОГО ГОРОДА» В УПРАВЛЕНИЕ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНЫМ ХОЗЯЙСТВОМ	131
Кахрамонов Хуршиджон Шухрат угли	

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМ РАЗВИТИЕМ СТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	141
Ортикхужаева Юлдуз Азатовна	
OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLAR BOZORINI RIVOJLANTIRISH USTUVOR MASALALARI.....	151
Aliev Yashnarjon Egamberdievich	
RESURS TEJAMKOR QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQRISHNING IQTISODIY ASOSLARI VA TARMOQ SAMARADORLIGI.....	157
Allasugirov Nurmuxammed Baxtiyarovich	
TO'QIMACHILIK KORXONALARINING ASSORTIMENT SIYOSATI VA UNI BOSHQARISHGA ILMIY YONDASHUVLAR.....	163
Boboxo'jayev Baxtiyor Nazirxo'jayevich	
QURILISH SANOATI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING MOHIYATI VA SHART-SHAROITIARI.....	170
Boltayev Umidjon Talant o'g'li	
UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARIDA MASHINAVIY O'RGANISH USULLARI ORQALI TALABNI TAHLIL QILISHGA USLUBIY YONDASHULAR.....	182
Sharibaev Rasuljon Nosir o'g'li, Muxitdinov Shuhrat Ziyavitdinovich, Ibragimov Isroil Usmanovich	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА.....	189
Ахмедов Камолхон, Исраилов Рустамбек Ибрагимович	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA INVESTITSİYALARDAN UNUMLI FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	198
Isakov Axmadali Esanbaevich	
KORXONALAR EKSPORT SALOHİYATINI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO'NALISHLARI.....	207
Karrieva Yakutjan Karimovna	
СРАВНИТЕЛЬНАЯ ОЦЕНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ ПО ПОКАЗАТЕЛЯМ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.....	214
Ахмедов Камолхон, Исраилов Рустамбек Ибрагимович	
FRANCHAYZING VA KLASSTER YONDASHUVI SHAROITIDA UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI.....	225
Sharibaev Rasuljon Nosir o'g'li, Muxitdinov Shuhrat Ziyavitdinovich, Ibragimov Isroil Usmanovich	
ELEKTRON TIJORATDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	231
Shaislamova Muazzamxon Raximxodjaevna	
PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARINI HUDUDIY RIVOJLANTIRISH MODELLARI VA MEZONLARI.....	238
Sharipov Rasulbek Siddiqovich	
PARKENT TUMANIDA OLTIN BEL TOG' KURORTINI RIVOJLANTIRISHNING MARKETING STRATEGIYALARI.....	246
Ashurov Abdulaziz Rustamovich, Ishmuratov Baxodir Xusanovich, Mahmudov Ziyoviddin Shamsiddinovich, Fatema Nabizada Javid	
MINTAQADA KLASSTERLARNI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY MODELLARNI QO'LLASH MASALALARI.....	260
Kadirov San'at Yuldashevich	
AGROKLASSTERLARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH KO'RSATKICHLARINI BAHOLASH.....	266
O'rinboyev Ulug'bek Otabekovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BIZNES MODELLARINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	273
Saatova Lolakhon Ergashevna	
HUDUDLARNI IJTIMOIY-IQTISODIY RIVOJLANISHIGA OMILLAR TA'SIRINI BAHOLASH.....	281
Salayeva Lobar Ulug'bek qizi	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SANOAT KORXONALARINING BARQARORLIGINI TA'MINLASH OMILLARI.....	290
To'rayev Sardorbek To'rayevich	
MINTAQQA IQTISODIY SALOHİYATINI OSHIRISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI.....	297
Turayev Og'abek Kaxramonovich	

TRANSFORMATSION IQTISODIY RIVOJLANISHDA SHAHAR BOSHQARUVINING YANGI MODELI SIFATIDA URGANCH TAJRIBASI	305
Radjabov Bunyod Madirimovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING MOLIVAVIY PUL OQIMLARI VA STRATEGIK MARKETING INTEGRATSIYASI.....	312
Masharipova Shahlo Adambaevna	
EKSPORT FAOLIYATINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH JARAYONIDA MOLIVAVIY MEXANIZMLARNI OPTIMALLASHTIRISH YO'NALISHLARI	320
To'rayeva Yulduz Shamsiddin qizi	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQAMLI MARKETING TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISH JARAYONIDA INNOVATSION YONDASHUVLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI	328
Tursunxo'jayeva Gulnoza Jamoliddin qizi	
OLIY TA'LIM VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI ASOSIDA YUQORI MALAKALI KADRLAR BILAN TA'MINLASHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	336
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich	
SUN'IY INTELLEKT VA ANALITIK PLATFORMALAR YORDAMIDA RAQAMLI MARKETING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	345
Amonov Mirzohid Tuymuratovich	
BARQAROR MAHALLANI REJALASHTIRISHDA AQLLI MAHALLA TIZIMI IMKONIYATLARI.....	356
Qulmatova Sayyora Safarovna	
OLIY TALIMGA TALABALARNI JALB ETISHNING RAQAMLI MARKETING VOSITALARI	362
Isamuxametov Shukurullo Asatullayevich	
BANK MENEJMENTIDA MIJOZLAR BILAN MUNOSABATLARNI BOSHQARISH (CRM) TIZIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	369
Kuliev Naim Xalimovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA OLIY TA'LIM TASHKILOTLARINING IJTIMOIIY TARMOQLARDAGI REYTINGINI BAHOLASHGA YONDASHUVLAR	382
Maxmudov Faxriddin Umarovich	
MINTAQAVIY XIZMATLAR SOHASIDA INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH VA MENEJMENT SIFATINING O'ZARO BOG'LIQLIGI	388
Maxmudova Nozimaxon Baxriddinxonovna	
FRANCHAYZING BRENDLARI UCHUN "BRENDLUK" KONSEPSIYASINING ILMIY ASOSLARI VA AMALIY NATIJALARI.....	399
Xodjayev Anvar Rasulovich	
MINTAQI IQTISODIY SALOHIIYATINI OSHIRISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI	410
Turayev Og'abek	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BOZORIDA DIVERSIFIKATSIYA STRATEGIYASINING RAQOBATBARDOSHLIKKA TA'SIRI	418
Xudayberganov Jasur Baxodirovich	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING TASHQI SAVDO FAOLIYATIGA BANKLAR TOMONIDAN HISOB-KITOB XIZMATI KO'RSATISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	427
Ibodullayeva Ma'rifat To'liqin qizi	
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA MEXNAT RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI.....	436
Yusupova Dildora Turadjanovna, Musayev Shavkatjon Kayumjonovich	
O'ZBEKISTONDA IQTISODIY ISLOHOTLAR SHAROITIDA SOLIQ SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH	441
Jumayev Shuxrat	
IMPROVING CONSUMER RIGHTS PROTECTION MECHANISMS IN UZBEKISTAN'S AUTOMOBILE DELIVERY SYSTEM: LEGAL FRAMEWORKS AND DIGITAL TRANSFORMATION DIRECTIONS	450
Raupov Abdurahmon Ilhomovich	
АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ КРЕАТИВНОЙ ИНДУСТРИИ НА ТУРИСТИЧЕСКИЙ РЫНОК КАРАКАЛПАКСТАНА	457
Хошимова Камилла Навфал кизи	
ISHLAB CHIQRISH JARAYONLARINI OPTIMALLASHTIRISHDA LEAN MENEJMENT TAMOIYILLARI.....	473
Bakayeva Mohira Axrorovna	

TURIZMDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINING AMALIY SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH.....	484
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	
MAHSULOT TANNARXIGA KIRITILADIGAN XARAJATLARI VA ULARNI OPTIMALLASHTIRISH..	498
Djumanov Sayitmurod Alimbekovich	
DIGITAL TRANSFORMATION OF BANK ASSET MANAGEMENT: LESSONS FROM THE EU DIGITAL FINANCE STRATEGY FOR UZBEKISTAN (JEAN MONNET MODULE)	505
Shirnova Shokhsanam	
ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	511
С. Х. Халиков	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ТРАНСПОРТНЫХ УСЛУГ: ТЕНДЕНЦИИ, СТРУКТУРА И ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ (ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА)	518
Кайыбеков Парухат Коньсбаевич	
BANK SOHASIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA: FINTECH YECHIMLARI VA MIJOZLARGA XIZMAT KO'RSATISH INNOVATSIYALARI.....	525
Rasulov Nuriddin Abdullayevich, Axmedova Nodira Abdurashid qizi	
UZUM YETISHTIRUVCHI KICHIK VA O'RTA KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI VA INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH UCHUN INNOVATSION RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI.....	530
Usmonova Diyora Mahmud qizi	
IQTISODIYOTGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISH MEKANIZMIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	541
Mamatkulova Nadira Makkamovna	
YASHIL IQTISODIYOTDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR (FINTECH) ORQALI MOLİYALASHTIRISH IMKONIYATLARI.....	555
Allayarov Suxrob Rustamovich	
O'ZBEKISTONDA 2026-YILGA SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN ISHLAB CHIQLIGAN TAKLIFLAR.....	564
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
SAVDO-MAMLAKAT IQTISODIYOTI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRUVCHI MUHIM OMIL	575
Soliyev Axmadjon	
TASHABBUSLI BYUDJET LOYIHASNINING MOLİYALASHTIRISH MANBALARI TAHLILI	583
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING INNOVATSION FAOLIYATINI MOLİYALASHTIRISH	591
Daniyarov Kuatbay Dauirxanovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDLARIDA TURAR-JOY KO'CHMAS MULK BOZORINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	601
Bayxonov Baxodirjon Tursunbayevich	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA KONSOLIDATSIYALASHGAN MOLİYAVIY HISOBOT TUZISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	610
Avazov Ixom Ravshanovich	
ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	618
С.Х. Халиков	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLARGA MOLİYAVIY YORDAM KO'PAYTIRISH	625
Ortiqov Ulug'bek Akrombek o'g'li	
TURIZM XIZMATLARINI TASHKIL ETISHDA TRANSFORMATSIYALASH JARAYONLARIDAN FOYDALANISH YO'LLARI.....	631
Tajieva Shaxnoza Mamarejabovna	
TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT OPERATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHNING AQSH TAJRIBASI.....	642
Rahimov Akmal Matyaqubovich	
INSON KAPITALINI SAMARALI BOSHQARISH ORQALI KORXONA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	653
Ochilov Akram Odilovich, Xasanova Aziza Ikromovna	

FRANCHAYZING VA KLASSTER YONDASHUVI SHAROITIDA UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI

Sharibaev Rasuljon Nosir o'g'li

Namangan davlat texnika universiteti assistenti

ORCID: 0009-0002-6278-5643

E-mail: sharibaye.r.n@gmail.com

Muxitdinov Shuhrat Ziyavitdinovich

Namangan davlat texnika universiteti professori, i.f.d.

ORCID: 0000-0002-9354-7333

E-mail: muxitdinov85@list.ru

Ibragimov Isroil Usmanovich

Namangan davlat texnika universiteti dotsenti,

Iqtisod fakulteti dekani, PhD

ORCID: 0009-0009-7608-9375

E-mail: isroiljonibragimov80@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur tadqiqot umumiy ovqatlanish (UO) tarmog'ida franshizing va klaster yondashuvini integratsiyalash orqali samaradorlikni oshirishga qaratilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmni ishlab chiqishga bag'ishlangan. Ushbu yondashuvda tarmoq subyektlari o'rtasidagi vertikal (franshiza zanjiri) va gorizontal (klaster sinergiyasi) integratsiya iqtisodiy barqarorlik, innovatsion faollik hamda hududiy o'sishning muvofiqlashtirilgan tizimi sifatida qaraladi. Mexanizmning konseptual bazasi quyidagi nazariy paradigmalarga tayangan: resursga asoslangan qarash (Resource-Based View, RBV), bilim transferi va replikatsiya strategiyalari, aglomeratsiya hamda klaster iqtisodiyotlari, ko'p birlikli franshizing (Multi-Unit Franchising) evolyutsion modeli. Mazkur nazariy yondashuvlar asosida franshizing va klaster modelining o'zaro uyg'unlashuvi tarmoqning innovatsion o'sishini tezlashtiruvchi mexanizm sifatida izohlanadi.

Kalit so'zlar: franshizing, klaster yondashuvi, aglomeratsiya, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm, RBV, ko'p birlikli franshizing, bilim transferi.

Аннотация

Данное исследование посвящено разработке организационно-экономического механизма, направленного на повышение эффективности в сфере общественного питания (HoReCa) посредством интеграции франчайзинга и кластерного подхода. В рамках данного подхода вертикальная (франчайзинговая цепочка) и горизонтальная (кластерная синергия) интеграция между субъектами сети рассматриваются как согласованная система, обеспечивающая экономическую устойчивость, инновационную активность и региональный рост. Концептуальная база механизма опирается на следующие теоретические парадигмы: ресурсно-ориентированный подход (Resource-Based View, RBV), стратегии передачи и репликации знаний, агломерационные и

кластерные экономики, а также эволюционную модель многоузлового франчайзинга (Multi-Unit Franchising). На основе этих теоретических подходов интеграция моделей франчайзинга и кластера интерпретируется как механизм, ускоряющий инновационное развитие сети.

Ключевые слова: франчайзинг, кластерный подход, агломерация, организационно-экономический механизм, RBV, многоузловой франчайзинг, передача знаний.

Abstract

This study is devoted to developing an organizational and economic mechanism aimed at improving efficiency in the public catering (HoReCa) sector through the integration of franchising and cluster approaches. Within this framework, vertical (franchise chain) and horizontal (cluster synergy) integration among network entities are viewed as a coordinated system that ensures economic stability, innovative activity, and regional growth. The conceptual foundation of the mechanism is based on the following theoretical paradigms: the Resource-Based View (RBV), knowledge transfer and replication strategies, agglomeration and cluster economies, and the evolutionary model of Multi-Unit Franchising. Based on these theoretical approaches, the integration of franchising and cluster models is interpreted as a mechanism that accelerates the innovative development of the network.

Keywords: franchising, cluster approach, agglomeration, organizational-economic mechanism, RBV, multi-unit franchising, knowledge transfer.

KIRISH

So‘nggi yillarda umumiy ovqatlanish (UO) tarmog‘ida raqobat muhitining keskinlashuvi kuzatilmoqda. Xomashyo va mehnat resurslari narxining o‘shishi, logistika xavflarining ortishi, mijozlar talabining yuqori variabelligi, shuningdek, raqamli kanallar — delivery va marketplace platformalarining kengayishi — biznes model arxitekturasini qayta ko‘rib chiqishni zaruratga aylantirmoqda. Bunday sharoitda korxonalar nafaqat operatsion samaradorlikni, balki brendning yaxlitligini hamda mintaqaviy barqaror rivojlanishni ta‘minlaydigan kompleks boshqaruv mexanizmlariga ehtiyoj sezmoqda.

Mazkur jarayonda franshizing va klaster yondashuvi o‘zaro to‘ldiruvchi strategik mexanizmlar sifatida ahamiyat kasb etadi. Franshizing tizimi standartlashtirilgan biznes formatlarini tezkor replikasiya qilish, operatsion intizomni ta‘minlash va brend konsistensiyasini saqlash imkonini beradi. Klaster modeli esa hududiy yaqinlik, umumiy infratuzilma, xizmatlar va bilim almashinuvi orqali aglomeratsion tashqi effektlarni shakllantiradi. Natijada klasterlashuv transport va yetkazib berish zanjirlarida xarajatlarni kamaytiradi, yetkazib beruvchilar tarmog‘ini optimallashtiradi hamda mehnat bozorida sinergiyani yuzaga keltiradi.

Shunday qilib, maqolada aynan shu ikki konsept — franshizing va klaster iqtisodiyoti — kesishmasida faoliyat yurituvchi tashkiliy-iqtisodiy mexanizm ishlab chiqiladi. Mazkur mexanizmning maqsadi UO tarmog‘ida resurslardan samarali foydalanish, raqamli transformatsiyani tezlashtirish, brend qiymatini mustahkamlash hamda hududiy iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashdan iboratdir.

ADABIYOTLAR SHARHI

Restoran sanoatida franshizing formasi uzoq muddatda franchayz bo'lmagan tizimlarga nisbatan moliyaviy ustunlik berishi, ayniqsa cheklangan xizmat (limited-service) segmentida barqaror ko'rinishi ko'rsatiladi [1], [2]. Franshizing tizimlarida mulkchilik ulushi va tizim yoshi yoki hajmi evolyutsion ravishda o'zgarishi, pluralistik (qisman o'z filiallari + franshiza) va sof franshiza konfiguratsiyalari o'rtasidagi trade-off'lar tahlil qilingan [3], [4], [5]. Refranshizlash yoki buy-back'larning aksiyador qiymatiga ta'siri bo'yicha yaqinda o'rganilgan natijalar ham mavjud [6].

Restoranlarning hududiy to'planishi (clustering) segmentlarga ko'ra farqlanishi, yuqori narxli yoki hedonik segmentlarda klaster effekti kuchliroq bo'lishi aniqlangan [7]. Shuningdek, shahar darajasidagi reguliator o'zgarishlari (lokatsiya cheklovlari bekor qilinishi) orqali aglomeratsiya tashqi ta'sirlarining kauzal baholari olingan; klasterlash trafik va tanlov kengligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi [8]. Xitoy shaharlari va Bay Area tadqiqotlarida ovqatlanish xizmatlarining klasterlashuvi hamda qo'shni xizmatlar (komplementlar) bilan ko-lokatsiya naqshlari aniqlangan [9], [10]. Shu bilan birga, qo'shnilar sifati yoki oyoq izlari (footfall) ba'zi sharoitlarda individual omon qolishga salbiy ta'sir qilishi mumkin — "o'ta zich" klasterlar resurslar uchun raqobatni kuchaytiradi [11]. Turizm infratuzilmasi va kreativ oziq-ovqat klasterlari bo'yicha ishlarda klaster yondashuvi hududiy brend hamda ish o'rinlari yaratilishiga sabab bo'lishi yoritilgan [12], [13].

Franshizingning muvaffaqiyati ko'p jihatdan bilimlarni kodlash, standart operatsion tartiblar (SOP), trening va audit mexanizmlariga bog'liq. Metodologik sharhlar va empirik meta-tahlillar franshiza natijalarini besh toifa omil belgilashini ko'rsatadi: mulkchilik tuzilmasi, biznes-format dizayni, kontrakt dizayni, tomonlar xulq-atvori yoki munosabati, tizim yoshi va hajmi [12], [14]. RBV, KBV (knowledge-based view), dinamik qobiliyatlar hamda tarmoqlar nazariyalari franshiza tizimlarida bilimlarning kengaytirilishi va mahalliy moslashuv o'rtasidagi balansni tushuntiradi [15].

METODOLOGIYA

Ushbu ish konseptual-analitik xarakterga ega bo'lib, franshizing va klaster yondashuvini birlashtiruvchi tashkiliy-iqtisodiy mexanizmni ishlab chiqadi. Metodologiya uch qatlamdan iborat: (A) nazariy asos va tamoyillar, (B) mexanizm arxitekturasini va boshqaruv komponentlari, (C) joriy etish yo'l-xaritasi va risk boshqaruvi.

A. Nazariy asos va tamoyillar

1. RBV/KBV. Brend, SOP, retseptura va yetkazib berish zanjiri bo'yicha akkumulatsiyalangan bilim franshiza tizimining asosiy noyob resursi hisoblanadi. Klaster muhitida bu resurslar "yopiq devorlar" ichida emas, balki hamkor ta'minotchilar, o'quv markazlari, marketing hamda logistika platformalari bilan kengayadi.

2. Aglomeratsiya va klaster iqtisodiyotlari. Umumiy infratuzilma (ta'minot, "dark kitchen", kollej yoki kollektiv trening markazi), ishchi kuchi bozorining "qalinligi",

trafik va komplement xizmatlar (parking, ko'ngilochar obyektlar) birlik xarajatlarni pasaytiradi.

3. Shartnoma iqtisodiyoti. Franshiza kontraktlari (royalti, reklama fondi, hududiy eksklyuzivlik) opportunizmni kamaytirishi, biroq innovatsion moslashuvga to'siq bo'lmisligi lozim. Klaster ichida esa eksternalitetlar xavfini (o'ta zichlik, rent squeeze) yumshatuvchi qoidalar zarur.

4. Ko'p birlikli franchizing (MUF). Bitta franchayziga bir necha filialni boshqarish vakolati berilganda nazorat va investitsiya intizomi kuchayadi. Klasterdagi MUF operatorlari "mahalliy kotanchilar" sifatida bilim diffuziyasini tezlashtiradi.

B. Mexanizm arxitekturasini va boshqaruv komponentlari

1. Boshqaruv darajalari. (i) Franshizor markazi — brend, format, SOP, trening, audit.

(ii) Klaster boshqaruvi — umumiy xizmatlar markazi (Shared Services Center, SSC): xarid konsolidatsiyasi, logistik hub, R&D oshxona, barqarorlik/labellash.

(iii) MUF/filial darajasi — mikro-operatsion moslashuv, talab prognozi va menyu muhandisligi.

2. Kontrakt va standartlar. Franchayziylar uchun minimal infratuzilma, menyu yadro va sifat indikatorlari (HACCP, chiqindi/waste limitlari), reklama fondi ishtiroki. Klaster rezidenti sifatida — ta'minot shartnomalarida klaster diskontlari, umumiy logistika qoidalar, "uzoq navbat" va "tranzit vaqt" SLA.

3. Bilim-transfer. Onboarding akademiyasi (sertifikat modullari), "master-klass oshxona", rotatsiya dasturlari, "ochiq retseptlar + mahalliy moslashuv oynasi" (lokal ta'bga mos 10–20% menyu).

4. Raqamli platforma. Talab prognozi (tsikli), narx-elastiklik va menyu rentabelligi analitiklari; klaster darajasida umumiy data mart; filiallar bo'yicha benchmarking va "best practice" katalogi.

5. Qo'shimcha xizmatlar platformasi. Umumiy call-markaz/delivery integratsiyasi, ko'p filialli marketing kalendari, umumiy qadoqlash va ekologik standartlar, yuridik hamda HR xizmatlari (ishchi bozori "pool").

6. Adolat/fairness va brend himoyasi. Narxlash kommunikatsiyasida diskriminatsiyani cheklovchi qoidalar, mijozlar uchun shaffof bonus/aksiyalar siyosati, reputatsion risklar uchun tezkor javob protokoli.

TAHLIL VA NATIJALAR

Sinergiya mexanizmi. Klasterdagi SSC xarid konsolidatsiyasi orqali xomashyo narxini pasaytiradi; umumiy logistika "last-mile" xarajatlarini tekislaydi; trening markazi xizmat sifati va oshxona texnologik intizomini oshiradi. Franshizor SOP va standartlar orqali variabellikni kamaytirib, brend konsistensiyasini ta'minlaydi, MUF esa operatsion nazoratni kuchaytiradi. Natijada marja oshishi va barqarorligi, oqimlarning mavsumiy tebranishiga chidamlilik ortadi.

Innovatsiya diffuziyasi. R&D oshxona va "best practice" katalogi tufayli yangi retsept hamda texnologiyalar klaster ichida tez yoyiladi. Delivery-platforma bilan integratsiya orqali "dark kitchen" spin-off'lari sinovdan o'tadi.

Hududiy ta'sir. Klaster atrofida ta'minotchilar, qadoqlash, sovutish va logistik operatorlar paydo bo'lib, ish o'rinlari kengayadi. Turizm oqimi yoki savdo markazlari bilan ko-lokatsiya yirik oqimlarni jalb qiladi. O'ta zichlikda esa resurslar uchun raqobat kuchayadi, shuning uchun hududiy rejalashtirish va klaster ichida segment diversifikatsiyasi zarur.

Ijtimoiy-etika bloklari. Dinamik narxlash va paketlar siyosati shaffof kommunikatsiya (off-peak bonus, early-bird) orqali tushuntiriladi. Segmentlar bo'yicha diskriminatsiya cheklanadi, brend obro'sini saqlovchi protokollar faol ishlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, (i) UO tarmog'ida franshizingning replikasiya quvvati va klasterning aglomeratsion sinergiyasi birgalikda operatsion xarajatlarni pasaytirib, daromad oqimini barqarorlashtiradi; (ii) tizimli natija — standartlar, trening va audit orqali sifat drifti kamayadi, MUF esa investitsion intizomni mustahkamlaydi; (iii) klasterlash innovatsiya diffuziyasini tezlashtiradi, lekin o'ta zichlik resurs raqobatini kuchaytirishi mumkin — hududiy rejalashtirish shart.

Amaliy takliflar.

1. Pilot-klaster va SSC: 6–12 filialdan iborat pilot klaster oching; SSC'da xarid/logistika/treningni markazlashtiring. 3 oyda xarid bo'yicha -3...-7% tejamkorlik KPI qo'ying.

2. Franshiza kontraktlari: royalti, reklama fondi, hududiy eksklyuzivlik va sifat indikatorlarini aniq yozing; MUF uchun alohida rag'bat (ko'p filial boshqaruviga bonus).

3. Standartlar va audit: HACCP, chiqindi/waste limitlari, servis vaqti, retseptur toleranslari; yarim yillik sertifikat siyosati va kvartal audit.

4. Bilim-platforma: onboarding akademiya (sertifikat modullari), rotatsiya va "master-klass oshxona"; raqamli "best practice" katalogini joriy qiling.

5. Raqamli analitika: talab prognozi, menyu muhandisligi, elastiklik va filiallarga nisbatan benchmarking; klaster data mart va boshqaruv paneli.

6. Hududiy siyosat: klaster zichligi bo'yicha threshold (masalan, 500 m radiusda X ta filial); ko-lokatsiyada komplement xizmatlar (parking, ko'ngilochar obyektlar) bilan memorandumlar.

7. Adolat va brend: narx kommunikatsiyasi shaffof; segmentlar bo'yicha maksimal narx tafovuti limiti; reputatsion risklarga tezkor "playbook".

Kutiladigan natija — 12–18 oy ufqda xarid/logistika xarajatlarida sezilarli tejamkorlik, GM% va seat-hour revenue o'sishi, NPS barqarorligi, xodim aylanishining pasayishi, klaster hududida yetkazib beruvchilar ekotizimining kengayishi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Madanoglu, M. Franchising and firm financial performance among U.S. restaurant firms. Journal of Business Research, 2011.

2. The Impact of Franchising on Outperformance in the Restaurant Industry: A Long-Term Perspective, working paper (1980–2010 windows).
3. Dant, R. P., et al. Structural and strategic dynamics in franchising. *Journal of Business Research*, 2003.
4. Lafontaine, F., et al. Determinants of Multi-Unit Franchising. *Managerial and Decision Economics*, 2012.
5. Trade-off Between Franchise Expansion and Organizational Stability, SSRN working paper (Taiwan case).
6. Sadovnikova, A., et al. Franchising structure changes and shareholder value. 2023 (open-access).
7. Jung, S. S. Understanding geographic clustering by restaurant segment. *Tourism Management*, 2019.
8. Leonardi, M., Moretti, E. The Agglomeration of Urban Amenities: Evidence from Milan Restaurants. *AER: Insights*, 2023.
9. Wang, Y., et al. The Agglomeration of Food Services and Their Colocation with Complementary Services. *ISPRS IJGI*, 2025.
10. Tian, C., et al. Spatio-temporal agglomeration of catering clusters in Shanghai. *Transportation Research Part A*, 2023.
11. Effect of Agglomeration in the Restaurant Industry. *AMCIS 2018 Proceedings. Cluster Approach in the Tourism Business* (review). ResearchGate preprint.
12. Lee, A. H. J., et al. Creative food clusters and rural development through place branding. *Journal of Rural Studies*, 2015.
13. Nijmeijer, K. J., et al. Making Franchising Work: A Framework Based on a Systematic Review. *International Journal of Management Reviews*, 2014.
14. Iddy, J. J. Franchising, Knowledge Transfer Practices, and Institutions (PhD thesis; RBV/KBV overview). 2021.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhih: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, oktabr, 10-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketingjournalbot](https://t.me/@marketingjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi** rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГОСТ 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlato standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**